

HỖ TRỢ TÀI CHÍNH CHO NGƯỜI CAO TUỔI KHỞI NGHIỆP TRONG BỐI CẢNH GIÀ HÓA DÂN SỐ TẠI VIỆT NAM

TS. Doãn Thị Mai Hương* - TS. Mai Thị Dung*

Hiện nay số lượng người cao tuổi ở Việt Nam ngày càng tăng. Với lợi thế về kinh nghiệm làm việc, trình độ học vấn, trình độ chuyên môn được tích lũy qua nhiều năm, các mối quan hệ với đối tác liên quan đến lĩnh vực công tác... nhiều người cao tuổi vẫn mong muốn tiếp tục cống hiến, tiếp tục làm việc và khởi nghiệp, người cao tuổi là lực lượng cần được khuyến khích và hỗ trợ khởi nghiệp trong nền kinh tế. Hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp là tiền đề quan trọng giúp người cao tuổi khắc phục khó khăn về vốn trong khởi nghiệp và vận hành doanh nghiệp, từ đó tự bảo đảm thu nhập, tạo việc làm cho bản thân và cộng đồng, đóng góp vào sự phát triển của địa phương và xã hội. Nhóm tác giả nghiên cứu về hỗ trợ tài chính cho khởi nghiệp của người cao tuổi trong bối cảnh già hóa dân số tại Việt Nam theo ba nội dung hỗ trợ tài chính: (i) Nhóm nội dung hỗ trợ tiếp cận nguồn vốn, (ii) Nhóm nội dung hỗ trợ kinh phí cho các hoạt động cụ thể và (iii) Nhóm nội dung hỗ trợ bằng cách giảm/miễn trách nhiệm đóng góp. Nhóm tác giả thực hiện khảo sát 405 người cao tuổi (bao gồm người cao tuổi đã khởi nghiệp hoặc có ý định khởi nghiệp) về các nội dung hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp, thực hiện phỏng vấn sâu 06 người cao tuổi khởi nghiệp để lấy ý kiến đánh giá về thực trạng hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp. Trên cơ sở phân tích thực trạng hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp, nhóm tác giả đề xuất một số khuyến nghị nhằm hoàn thiện hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp.

• Từ khóa: hỗ trợ tài chính, khởi nghiệp, người cao tuổi, già hóa dân số, Việt Nam.

Ngày nhận bài: 25/8/2023

Ngày nhận kết quả: 03/10/2023

Ngày gửi phản biện: 30/8/2023

Ngày chấp nhận đăng: 02/11/2023

Currently, the number of elderly people in Vietnam is increasing. With the advantage of work experience, education, expertise accumulated over many years, relationships with partners related to the field of work... many elderly people still want to continue contributing, continue working and starting a business, the elderly are a force that needs to be encouraged and supported. entrepreneurship in the economy. In particular, financial support for the elderly to start a business is an important premise to help the elderly overcome capital difficulties in starting and operating businesses; thereby ensuring self-income, creating jobs for oneself and the community, and contributing to local and social development. The article studies financial support activities for startups of the elderly in the context of Vietnam's aging population according to three financial support contents: (i) Content group supporting access to capital, (ii) The content group provides financial support for specific activities and (iii) The content group supports by reducing/exempting contribution responsibilities. The authors conducted a survey of 405 elderly people (including the elderly who have started a business or intend to start a business) about financial support for the elderly to start a business, and conducted in-depth interviews with 06 elderly people starting a business to get opinions and assessments on the current status of financial support for the elderly to start a business. Based on the analysis of the current situation of financial support for the elderly to start a business, the study proposes a number of recommendations to improve financial support for the elderly to start a business.

• Key words: financial support, startups, the elderly, aging population, Vietnam.

JEL codes: P4, P49

1. Đặt vấn đề

Việt Nam hiện đã chính thức bước vào quá trình già hóa dân số, dự báo không tới 20 năm nữa tỷ lệ người từ 65 tuổi trở lên tăng từ 7% lên 14% tổng dân số; thậm chí đến năm 2038 nhóm cao tuổi ở Việt Nam sẽ chiếm đến 20% tổng dân số, một tốc độ thuộc hàng

cao nhất trên thế giới (GSO, 2021). Về số lượng, theo Tổng điều tra dân số và nhà ở, tính đến năm 2019, cả nước có gần 12,22 triệu người cao tuổi, chiếm khoảng 12,7% dân số. Trong đó, tỉ trọng dân số từ 65 tuổi trở lên tăng nhanh nhất, chiếm 7,7%, với 1,9 triệu người từ 80 tuổi trở lên (chiếm 17,75% tổng số người cao

* Trường Đại học Lao động - Xã hội

tuổi). Về đặc điểm, người cao tuổi có những lợi thế về kinh nghiệm làm việc, trình độ học vấn, trình độ chuyên môn đã được tích lũy qua nhiều năm, các mối quan hệ với đối tác liên quan đến lĩnh vực công tác... Hiện nay, tỷ lệ người cao tuổi (NCT) tham gia hoạt động kinh tế chiếm tỷ lệ khoảng 40 - 45% số lượng NCT.

Để khởi nghiệp, một trong những vấn đề chung đối với mọi chủ thể trong đó có người cao tuổi là vấn đề tài chính. Theo OECD (2020), rào cản lớn nhất đối với bất kỳ công ty khởi nghiệp nào là khả năng tiếp cận vốn. Mặc dù có xu hướng tự đầu tư khởi nghiệp cao hơn (Maritz, 2019), người cao tuổi khởi nghiệp có những yêu cầu tài chính riêng. Trong khi đó, không có nhà cung cấp vốn cụ thể nào nhằm mục tiêu cụ thể vào nhóm doanh nhân cao tuổi này. Vì vậy, nhóm tác giả lựa chọn chủ đề hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp trong bối cảnh già hóa dân số tại Việt Nam làm nội dung nghiên cứu. Mục tiêu của bài viết là khái quát cơ sở lý thuyết về hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp; các hình thức hỗ trợ, rà soát quy định của pháp luật, đánh giá thực trạng và đề xuất giải pháp hoàn thiện hỗ trợ tài chính cho NCT khởi nghiệp.

2. Cơ sở lý thuyết về hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp

Người cao tuổi là người ở giai đoạn già hóa gắn liền với việc suy giảm các chức năng của cơ thể. Độ tuổi xác định là người cao tuổi có sự khác nhau ở các quốc gia. Theo Tổ chức Y tế thế giới (WHO, 2011): Người cao tuổi là người từ 70 tuổi trở lên. Một số nước phát triển như Đức, Hoa Kỳ... quy định người cao tuổi là những người từ 65 tuổi trở lên. Luật Người cao tuổi Việt Nam năm 2009 quy định: NCT là tất cả các công dân Việt Nam từ 60 tuổi trở lên (Quốc hội, 2009).

Khởi nghiệp được định nghĩa theo nhiều cách khác nhau. Nội hàm của khái niệm khởi nghiệp cũng có sự biến đổi theo góc nhìn của nhiều tác giả, song về cơ bản, nhiều tác giả cho rằng khởi nghiệp thường bắt đầu bằng việc thành lập doanh nghiệp.

Trong nghiên cứu này, *khởi nghiệp* được hiểu là quá trình thành lập một công ty/doanh nghiệp/đơn vị mới có hoặc chưa có tư cách pháp nhân với mục đích sản xuất, kinh doanh, cung ứng sản phẩm, dịch vụ ra thị trường trong một khoảng thời gian chưa đủ dài (dưới 5 năm).

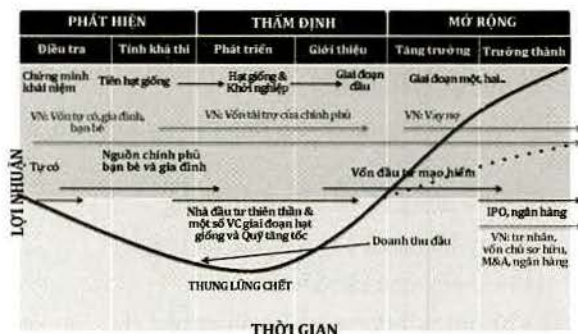
Trong nghiên cứu này người cao tuổi khởi nghiệp được hiểu: *Người cao tuổi khởi nghiệp là những người từ đủ 60 tuổi trở lên thực hiện dự án khởi*

ngiệp nhằm thành lập một công ty/doanh nghiệp/đơn vị mới có hoặc chưa có tư cách pháp nhân với mục đích sản xuất, kinh doanh, cung ứng sản phẩm, dịch vụ ra thị trường trong một khoảng thời gian chưa đủ dài (dưới 5 năm).

NCT có lợi thế về kinh nghiệm làm việc, có nhiều mối quan hệ trong xã hội... Đặc biệt với đội ngũ NCT là trí thức, với trình độ học vấn và chuyên môn đã tích lũy nhiều năm, họ vẫn muốn tiếp tục làm việc và cống hiến cho sự phát triển của đất nước. Trong các nội dung hỗ trợ NCT khởi nghiệp, hỗ trợ tài chính là một trong những nội dung quan trọng nhất.

Tài chính được coi là một mắt xích trọng yếu trong hệ thống hỗ trợ khởi nghiệp. Thực tế cho thấy, nhà khởi nghiệp thường gặp khó khăn lớn trong tiếp cận nguồn vốn, bao gồm cả vốn đầu tư và vốn vay. Theo mô hình vòng đời vốn, doanh nghiệp khởi nghiệp trải qua ba giai đoạn phát triển cơ bản (phát hiện, thẩm định và mở rộng). Tương ứng các giai đoạn này, doanh nghiệp khởi nghiệp có nhu cầu tài chính và hỗ trợ tài chính.

Hình 1. Vòng đời phát triển và tài trợ doanh nghiệp khởi nghiệp

Nguồn: Mở rộng từ vòng đời tài chính của doanh nghiệp theo Lasrado, (2013)

Giai đoạn 1: Nguồn vốn thường của thành viên sáng lập, các khoản tài trợ của Chính phủ, hỗ trợ từ gia đình, bạn bè.

Giai đoạn 2: Nguồn vốn tài trợ từ Chính phủ, gia đình, bạn bè và vốn của các thành viên sáng lập có thể vẫn là nguồn vốn chính duy trì hoạt động của doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo. Có thể xuất hiện thêm nguồn vốn từ các nhà đầu tư thiên thần, tổ chức thúc đẩy kinh doanh, các quỹ đầu tư mạo hiểm giai đoạn hạt giống và các quỹ đầu tư mạo hiểm giai đoạn đầu.

Giai đoạn 3: Doanh nghiệp khởi nghiệp thường thực hiện các vòng gọi vốn khác nhau từ các quỹ đầu tư mạo hiểm giai đoạn sau. Khi đã trưởng thành (có mô hình kinh doanh bền vững), các doanh nghiệp khởi nghiệp thường tìm kiếm nguồn vốn thông qua

hình thức phát hành cổ phiếu lần đầu ra công chúng (IPO) hoặc qua mua bán và sáp nhập (M&A).

Như vậy, ba giai đoạn doanh nghiệp khởi nghiệp đều cần vốn, song có phương thức gọi vốn khác nhau. Thiếu vốn cũng dẫn tới các khó khăn khác trong tìm kiếm mặt bằng kinh doanh, mua sắm cơ sở vật chất, máy móc thiết bị phục vụ nghiên cứu, phát triển sản phẩm mới cũng như quảng bá, thương mại hóa sản phẩm. Các bất lợi này xuất phát từ sự bất đối xứng về thông tin và các ảnh hưởng ngoại lai, vốn là đặc trưng của các dự án kinh doanh hình thành từ các ý tưởng mới, sáng tạo về công nghệ hay kinh doanh. Cụ thể, trong giao dịch đầu tư, các nhà đầu tư thường có ít thông tin về triển vọng thị trường và các rủi ro của sản phẩm liên quan, về năng lực của nhà khởi nghiệp so với các dự án kinh doanh thông thường. Điều này dẫn tới việc các nhà đầu tư thường không muốn đầu tư hoặc đầu tư thận trọng hơn vào các dự án khởi nghiệp để hạn chế các rủi ro phát sinh từ những yếu tố không lường trước được. Cũng với lý do tương tự, nhà khởi nghiệp rất khó khăn để tiếp cận nguồn vốn, tín dụng từ các ngân hàng, tổ chức tín dụng do bản thân các tổ chức này không có thông tin gì đáng kể về lịch sử tài chính để đánh giá khả năng trả nợ và uy tín tài chính của người khởi nghiệp (WTO, 2017).

Hỗ trợ tài chính cho NCT khởi nghiệp bao gồm các nội dung chính sau:

(i) Nhóm nội dung hỗ trợ tiếp cận nguồn vốn, bao gồm:

- Cấp tín dụng và bảo lãnh tín dụng.
- Hỗ trợ đầu tư từ các tổ chức tài chính.
- Hỗ trợ tiếp cận các khoản vay.

(ii) Nhóm nội dung hỗ trợ kinh phí cho các hoạt động cụ thể:

- Hỗ trợ kinh phí nghiên cứu, thử nghiệm thị trường.
- Hỗ trợ kinh phí cung cấp không gian số, dịch vụ hỗ trợ trực tuyến.
- Hỗ trợ kinh phí nghiên cứu, thử nghiệm công nghệ.

(iii) Nhóm nội dung hỗ trợ bằng cách giảm/miễn trách nhiệm đóng góp.

- Ưu đãi thuế.
- Miễn, giảm tiền thuê đất, lệ phí đăng ký kinh doanh.

3. Phương pháp nghiên cứu

Nhóm tác giả sử dụng phương pháp nghiên cứu tại bàn để thu thập tài liệu, số liệu có liên quan tới đề

tài, sử dụng phương pháp khảo sát để thực hiện khảo sát 405 người cao tuổi (bao gồm NCT đã khởi nghiệp và có ý định khởi nghiệp) về các nội dung hỗ trợ tài chính cho NCT khởi nghiệp, thực hiện phỏng vấn sâu 06 người cao tuổi khởi nghiệp để lấy ý kiến đánh giá về thực trạng hỗ trợ tài chính cho NCT khởi nghiệp.

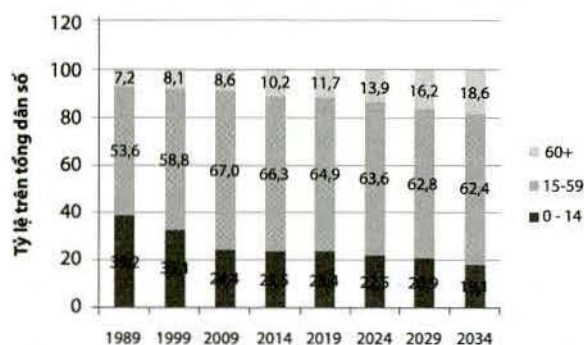
4. Bối cảnh già hóa dân số tại Việt Nam và thực trạng hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp

4.1. Bối cảnh già hóa dân số tại Việt Nam

Do mức sinh giảm liên tục và tuổi thọ ngày càng tăng, cơ cấu tuổi của dân số Việt Nam đã dịch chuyển dần sang các nhóm tuổi cao hơn. Dự báo trong 10 năm nữa, người cao tuổi ở nước ta sẽ chiếm 17% dân số, đến năm 2038 là 20% và đến năm 2050 tỷ lệ này là 25% (GSO, 2021).

Sự chuyển dịch dần sang các nhóm dân số cao tuổi được thể hiện qua sự tăng dần của chỉ số già hóa, là tỷ lệ người cao tuổi trên 100 trẻ em. Chỉ số già hóa đã tăng hơn gấp đôi trong thời gian từ năm 1979 đến 2009, từ 16,5 lên 35,2. Chỉ số già hóa được dự báo sẽ tiếp tục tăng và đến năm 2039 con số này sẽ tăng lên 113, tức là số lượng người cao tuổi ở Việt Nam lần đầu tiên trong lịch sử của đất nước sẽ vượt quá số lượng trẻ em. Theo đánh giá của Quỹ dân số Liên Hợp Quốc, dân số Việt Nam đang già hóa với tốc độ nhanh nhất thế giới (GSO & UNFPA, 2021).

Hình 2. Cơ cấu dân số theo nhóm tuổi

Nguồn: GSO, 2020

4.2. Thực trạng hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp

Theo Luật hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa số 04/2017/QH14 (Quốc hội, 2017), NCT khởi nghiệp có thể được cấp bảo lãnh tín dụng tại Quỹ bảo lãnh tín dụng dựa trên tài sản bảo đảm hoặc phương án sản xuất, kinh doanh khả thi hay mức xếp hạng tín nhiệm của doanh nghiệp (Điều 9); được áp dụng có thời hạn mức thuế suất thuế thu nhập doanh nghiệp thấp hơn mức thuế suất thông thường (Điều 10), được

miễn, giảm tiền thuê đất, tiền sử dụng đất, thuế sử dụng đất phi nông nghiệp, được miễn, giảm thuế thu nhập doanh nghiệp có thời hạn (Điều 12); được miễn lệ phí đăng ký doanh nghiệp và phí cung cấp thông tin doanh nghiệp lần đầu; được miễn phí thẩm định, phí, lệ phí cấp phép kinh doanh lần đầu đối với ngành, nghề kinh doanh có điều kiện; được miễn lệ phí môn bài trong thời hạn 03 năm kể từ ngày được cấp Giấy chứng nhận đăng ký doanh nghiệp lần đầu (Điều 16); được hỗ trợ đầu tư từ các tổ chức tài chính của Nhà nước và của địa phương (Điều 18), được tiếp cận các khoản cho vay, tài trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa khởi nghiệp sáng tạo (Điều 19).

Tại Quyết định số 844/QĐ-TTg về việc phê duyệt Đề án "Hỗ trợ hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo quốc gia đến năm 2025", NCT khởi nghiệp được hưởng lợi từ những hoạt động hỗ trợ một phần: vốn đầu tư ban đầu (Điều 4); kinh phí trả tiền công lao động trực tiếp (Điều 5); kinh phí tham gia các khóa huấn luyện tập trung ngắn hạn tại một số tổ chức thúc đẩy kinh doanh uy tín ở nước ngoài; kinh phí nghiên cứu, thử nghiệm thị trường; vốn vay với lãi suất thấp hoặc không lấy lãi; vốn góp đầu tư vào doanh nghiệp khởi nghiệp đổi mới sáng tạo (Điều 10).

Theo Luật Đầu tư số 61/2020/QH14 (Quốc hội, 2020), NCT khởi nghiệp theo những ngành, nghề, địa bàn ưu đãi đầu tư đều được hưởng ưu đãi đầu tư về thuế, kế toán và đất đai (Điều 16).

Theo Luật Việc làm số 38/2013/QH13 (Quốc hội, 2013), NCT khởi nghiệp được hỗ trợ từ các chính sách ưu đãi đối với ngành, nghề sử dụng lao động có trình độ chuyên môn kỹ thuật cao; từ các chính sách ưu đãi dành cho đơn vị sử dụng nhiều lao động là người khuyết tật, lao động nữ, lao động là người dân tộc thiểu số (Điều 5); được tiếp cận chính sách tín dụng ưu đãi để hỗ trợ tạo việc làm, duy trì và mở rộng việc làm từ Quỹ quốc gia về việc làm và các nguồn tín dụng khác (Điều 10); được miễn, giảm thuế (Điều 17); được hỗ trợ kinh phí đào tạo, bồi dưỡng, nâng cao trình độ kỹ năng nghề để duy trì việc làm cho người lao động (Điều 47).

Theo Chương trình mục tiêu Quốc gia giảm nghèo bền vững giai đoạn 2021 - 2025 được phê duyệt tại Quyết định số 90/QĐ-TTg (Thủ tướng Chính phủ, 2022), NCT khởi nghiệp được hỗ trợ vốn phát triển sản xuất, kinh doanh, dịch vụ, du lịch, khởi nghiệp, khởi sự kinh doanh nhằm tạo sinh kế, việc làm, thu nhập bền vững. Theo đó, tại Công văn số 866/NHCS-TDNN, NCT khởi nghiệp mà thuộc diện hộ nghèo, hộ cận nghèo, hay sinh sống tại vùng dân tộc thiểu số theo quy định tại Quyết định số 2085/QĐ-

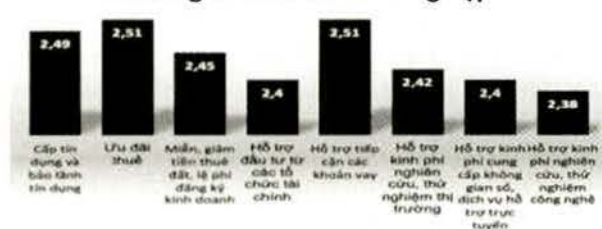
TTg ngày 31/10/2016 của Thủ tướng Chính phủ được hỗ trợ vay vốn với mức tối đa lên tới 100 triệu đồng trong khoảng thời gian tối đa 120 tháng (Ngân hàng Chính sách Xã hội, 2019).

Nhà nước có trách nhiệm tạo điều kiện để người cao tuổi được bày tỏ ý kiến, nguyện vọng, kiến nghị với cơ quan, tổ chức về những vấn đề mà người cao tuổi quan tâm; Tạo điều kiện để người cao tuổi là nhà khoa học, nghệ nhân và những người cao tuổi khác có kỹ năng, kinh nghiệm đặc biệt, có nguyện vọng được tiếp tục cống hiến... Chương trình hành động quốc gia về người cao tuổi giai đoạn 2012-2020 cũng có nội dung quan trọng về phát huy vai trò người cao tuổi, trong đó có mục tiêu: 50% người cao tuổi trực tiếp sản xuất, kinh doanh tăng thu nhập, giảm nghèo có nhu cầu hỗ trợ được hướng dẫn về sản xuất kinh doanh, hỗ trợ phương tiện sản xuất, chuyển giao công nghệ, tiêu thụ sản phẩm, vay vốn phát triển sản xuất.

Theo Hội Người cao tuổi Việt Nam (Bình., N., T., 2023) cả nước hiện có gần 400.000 người cao tuổi đạt danh hiệu làm kinh tế giỏi các cấp. Trong đó, hơn 130.000 người cao tuổi là chủ doanh nghiệp, mô hình kinh tế trang trại hiệu quả kinh tế cao. Với những lợi thế riêng có như kinh nghiệm làm việc, trình độ học vấn, chuyên môn tích lũy qua nhiều năm, các mối quan hệ..., người cao tuổi đã có nhiều mô hình khởi nghiệp sáng tạo, thành công, đóng góp tích cực cho phát triển kinh tế - xã hội ở địa phương.

Để đánh giá hoạt động hỗ trợ tài chính cho NCT khởi nghiệp, nhóm nghiên cứu thực hiện khảo sát nhóm đối tượng là người cao tuổi (bao gồm NCT đã khởi nghiệp và có ý định khởi nghiệp) chi tiết theo các nội dung hỗ trợ. Với 405 phiếu khảo sát kết quả cho thấy, đánh giá chung của NCT về từng nội dung như sau:

Hình 3. Kết quả khảo sát về hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp

Nguồn: Kết quả khảo sát của nhóm tác giả

Về hỗ trợ tiếp cận nguồn vốn: Bao gồm cấp tín dụng và bảo lãnh tín dụng, hỗ trợ tiếp cận nguồn vốn đầu tư từ các tổ chức tài chính và tiếp cận các khoản vay. Hỗ trợ tín dụng đến từ các ngân hàng thương mại thông qua các gói tín dụng ưu đãi cho

doanh nghiệp, bao gồm cả ưu đãi về lãi suất vay và thời gian vay và Hỗ trợ tín dụng từ các quỹ bảo lãnh tín dụng thông qua việc bảo lãnh các gói tín dụng mà doanh nghiệp vay từ các ngân hàng thương mại. Cả hai cách thức hỗ trợ trên đều khó tiếp cận do hầu hết NCT khởi nghiệp thành lập doanh nghiệp có quy mô vừa và nhỏ, thậm chí siêu nhỏ; nguồn vốn nội sinh ít nên dễ thế chấp vay ngân hàng hầu như không có. Phần lớn doanh nghiệp khởi nghiệp là doanh nghiệp mới thành lập, mô hình kinh doanh mới nên việc xếp hạng tín dụng áp dụng trong trường hợp này không đáp ứng được các tiêu chí của ngân hàng thương mại, dẫn đến cơ hội tiếp cận đối với nguồn vốn tín dụng của các Ngân hàng thương mại là rất hạn chế. Bên cạnh đó, doanh nghiệp khởi nghiệp thường có năng lực tài chính yếu nên việc đáp ứng các điều kiện để có thể niêm yết trên thị trường chứng khoán và thị trường trái phiếu doanh nghiệp là khó khăn.

Chia sẻ của NCT khởi nghiệp về những khó khăn trong tiếp cận vốn vay:

“Nguồn tài chính để khởi nghiệp của bác là từ tích lũy của cá nhân và hỗ trợ từ gia đình. Nếu không có nguồn hỗ trợ từ gia đình, bác có lẽ đã không khởi nghiệp được” (Kết quả phỏng vấn sâu bà LMH- 62 tuổi, Hà Nội - NCT khởi nghiệp).

“Bác phải nhờ con đứng tên vay vốn ngân hàng vì quy định về độ tuổi được vay vốn của ngân hàng, bác là NCT, ngân hàng không giải ngân vốn” (Kết quả phỏng vấn sâu bà NTC-68 tuổi- Hà Nội, NCT khởi nghiệp)

“Khó khăn lớn nhất của bác khi khởi nghiệp là khó khăn về tài chính và đất, bác phải mua đất của dân rồi chuyển đổi dần mục đích sử dụng sang sản xuất/trồng cây; nguồn tài chính khởi nghiệp chủ yếu là hỗ trợ từ gia đình, con cái, không tiếp cận được các nguồn tín dụng thông thường vì độ tuổi- cao tuổi không đủ điều kiện, và không đủ điều kiện về tài sản thế chấp. Bác có nhận được sự hỗ trợ từ trung tâm ươm tạo nhưng chỉ được hỗ trợ trong giai đoạn nghiên cứu tạo ra sản phẩm; thời gian đó bác kết hợp và tận dụng cơ sở vật chất của trung tâm ươm tạo để tiết giảm chi phí kinh doanh” (Kết quả phỏng vấn sâu bà TTT- 62 tuổi, Hà Nội- NCT khởi nghiệp).

Như vậy, NCT khởi nghiệp chủ yếu nhận các nguồn tài trợ đến từ tích lũy của bản thân trong độ tuổi lao động; từ gia đình, bạn bè. Việc tiếp cận các khoản vay từ tổ chức tín dụng là khó khăn do rào cản về quy định độ tuổi được vay vốn, rào cản về yêu cầu tài sản thế chấp; số vốn vay được nếu đảm bảo các

điều kiện đó cũng thấp. NCT khởi nghiệp mong muốn có những quy định thực sự cụ thể hơn trong gọi vốn, giúp các doanh nghiệp khởi nghiệp có thể tiếp cận được và dễ dàng đón nhận vốn của các nhà đầu tư.

Về hỗ trợ kinh phí cho các hoạt động cụ thể: Bao gồm kinh phí nghiên cứu, thử nghiệm thị trường; kinh phí nghiên cứu, thử nghiệm công nghệ và kinh phí cung cấp không gian số, dịch vụ hỗ trợ trực tuyến đều được NCT đánh giá ở mức thấp (điểm trung bình 2,4 điểm). Hiện công tác hỗ trợ cho vay vốn cho từng hoạt động cụ thể của doanh nghiệp khởi nghiệp đối với các nguồn vốn của Ngân hàng Chính sách xã hội, các tổ chức tín dụng đối với người cao tuổi còn hạn chế về quy mô vốn.

“Bác tiếp cận nguồn vốn vay ưu đãi của ngân hàng với mức lãi suất ưu đãi 0,6-0,65%/năm, vay không cần tín chấp và thế chấp gì, tuy nhiên số vốn vay không được nhiều, thời điểm hiện tại vốn vay ưu đãi này không quá 100 triệu đồng/hộ gia đình. Nhờ nguồn vốn vay này để phát triển kinh doanh, hiện bác đã trả hết nợ và duy trì tốt hoạt động kinh doanh mà không cần vay vốn” (Kết quả phỏng vấn sâu bà LTM-60 tuổi- Thái Nguyên, NCT khởi nghiệp).

“Để tiếp cận nguồn vốn từ các chính sách hỗ trợ, doanh nghiệp khởi nghiệp và đổi mới sáng tạo phải thực hiện nhiều thủ tục hành chính với nhiều bước, công đoạn xét duyệt với nhiều loại hồ sơ, giấy tờ. Đơn cử như hiện còn quy định khống chế độ tuổi và quy mô sản xuất, kinh doanh, người cao tuổi khó có cơ hội tiếp cận nguồn vốn ưu đãi, cho nên chưa động viên được đông đảo người cao tuổi tham gia phong trào xóa đói, giảm nghèo, làm giàu chính đáng.” (Kết quả phỏng vấn sâu ông VTL- 60 tuổi- Thái Nguyên, NCT khởi nghiệp).

“Pháp luật hiện hành đã cho phép chủ sở hữu quyền tài sản phát sinh từ quyền sở hữu trí tuệ, phát minh, sáng chế; kết quả nghiên cứu, tuy nhiên, chưa hướng dẫn chi tiết, cụ thể cho việc nhận tài sản đảm bảo là quyền tài sản phát sinh từ quyền sở hữu trí tuệ, công nghệ thông tin, hoạt động khoa học. Vướng mắc nằm ở khâu định giá tài sản đảm bảo là quyền tài sản phát sinh từ quyền sở hữu trí tuệ, phát minh, sáng chế. Trung tâm có người có tới 8 bằng sáng chế nhưng không dùng để làm tài sản thế chấp được, nên đành phải tiếp cận với nguồn vốn vay bằng tài sản vật chất thông thường” (Kết quả phỏng vấn sâu bà LTKV- 63 tuổi- Hà Nội, NCT khởi nghiệp).

(iv) Hỗ trợ bằng cách giảm/miễn trách nhiệm đóng góp: Với kết quả khảo sát ưu đãi thuế đạt mức trung bình thấp: 2,51 điểm với ưu đãi thuế và 2,45 điểm với

chính sách miễn, giảm tiền thuế đất, lệ phí đăng ký kinh doanh.

“Tôi cho là cần có chính sách miễn giảm và ưu đãi thuế trong nhiều năm đối với NCT khởi nghiệp.” (Kết quả phỏng vấn sâu bà LTKV- 63 tuổi- Hà Nội, NCT khởi nghiệp).

5. Một số đề xuất nhằm hoàn thiện hỗ trợ tài chính cho người cao tuổi khởi nghiệp

Hỗ trợ tài chính cho NCT khởi nghiệp là tiền đề quan trọng giúp NCT tự bảo đảm thu nhập, tạo việc làm cho bản thân và cộng đồng, đóng góp vào sự phát triển của địa phương và xã hội.

- Với chính sách tín dụng của Chính phủ: Cần tập trung vào các chính sách như bảo lãnh tín dụng và các quỹ hỗ trợ vay vốn đối với các doanh nghiệp khởi nghiệp trong giai đoạn đầu thành lập nhằm giải quyết bài toán về vốn cho doanh nghiệp. Hoạt động của Quỹ bảo lãnh tín dụng cần được đẩy mạnh và tạo điều kiện thuận lợi để doanh nghiệp nhỏ và vừa có thể tiếp cận dễ dàng, nhanh chóng và hiệu quả tới nguồn vốn vay. Trong các đối tượng bảo lãnh của quỹ, có quy định cụ thể về NCT, thiết lập quỹ cho vay đặc biệt cho những NCT không có tài sản thế chấp và thiếu lịch sử tín dụng, để họ có thể tiếp cận được vốn vay. Thành lập Quỹ hỗ trợ cho giai đoạn đầu khởi nghiệp như Quỹ sáng kiến giai đoạn đầu khởi nghiệp dành riêng cho người cao tuổi tương tự như quỹ dành riêng cho sinh viên, thanh niên, phụ nữ... đã được ban hành.

- Với tín dụng từ khu vực tư nhân: Cụ thể hóa các cơ chế, chính sách khuyến khích, hỗ trợ nhà đầu tư thiên thần vận hành các quỹ đầu tư mạo hiểm. Chú ý đến mô hình gọi vốn cộng đồng nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển của cộng đồng khởi nghiệp, đặc biệt là mức trần đầu tư nhằm bảo vệ các nhà đầu tư góp vốn. Đối với nhà đầu tư, ưu đãi thuế dành cho các khoản thu nhập từ thặng dư vốn đầu tư, chuyển nhượng vốn, chuyển nhượng quyền góp vốn tại doanh nghiệp khởi nghiệp của NCT là cần thiết để khuyến khích nhà đầu tư.

- Chính sách ưu đãi thuế cần quy định cụ thể đối tượng, thời hạn ưu đãi, có quy định ưu đãi thuế dành riêng các đối tượng là NCT khởi nghiệp và cả nhà đầu tư, quỹ đầu tư, các cơ sở ươm tạo và cung cấp dịch vụ cho doanh nghiệp khởi nghiệp của NCT. Doanh nghiệp khởi nghiệp cần được miễn thuế thu nhập tập trung trong giai đoạn đầu hoạt động, sau đó áp dụng mức thuế suất ưu đãi thấp hơn mức thuế suất phổ thông hiện hành đang áp dụng. Ngoài ra, Nhà nước đóng vai trò trung gian kết nối NCT khởi nghiệp với các nhà “đầu tư mạo hiểm” và thừa nhận NCT là một

chủ thể được ưu đãi trong chính sách khởi nghiệp nói chung.

- Nghiên cứu xác định các mức vay, lãi suất vay, thời hạn vay theo lĩnh vực khởi nghiệp, quy mô khởi nghiệp, khả năng ứng dụng khoa học - công nghệ, vốn khởi nghiệp, trong đó ưu tiên giải ngân, áp dụng lãi suất lũy thoái với những trường hợp khởi nghiệp có những yếu tố đặc biệt, ví dụ trường hợp NCT có kinh nghiệm quản lý/lãnh đạo các đơn vị sản xuất, kinh doanh khởi nghiệp; NCT khởi nghiệp trong những lĩnh vực, ngành nghề được Nhà nước khuyến khích như ứng dụng công nghệ trong sản xuất nông nghiệp, trong những lĩnh vực có ứng dụng khoa học - công nghệ cao.

- Tiếp tục nghiên cứu triển khai các gói “cứu trợ tài chính đột xuất” dành cho các doanh nghiệp do NCT khởi nghiệp; các gói vay tài chính ưu đãi nhằm mục đích thử nghiệm sản phẩm mới, phát triển thị trường quốc tế, tạo việc làm cho NCT khác tại địa phương...

Tài liệu tham khảo:

- Ali Davaria & Taraneh Farokhmanesh (2017), *Impact of entrepreneurship policies on opportunity to startup*, Management Science Letters 7 (2017) 431-438
- Binh, N. T., 2023. Người cao tuổi- Lực lượng quan trọng trong góp phần phát huy sức mạnh khối đại đoàn kết dân tộc trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ tổ quốc. *Tài liệu truyền thông chính sách- Trung ương Hội người cao tuổi Việt Nam*
- Dirk Engel, 2003. *Localization of knowledge and entrepreneurs' mobility: the case of Germany's biotechnology industry*. Berlin : Springer, ISSN 0173-7600, LDB-ID 796757-5. - Vol. 33.2013, 2, p. 173-192
- GSO (General Statistics Office of Viet Nam), 2020. *Population projections for Vietnam in 2019-2069 (monograph)*.
- GSO, 2021. *Già hóa dân số và người cao tuổi ở Việt Nam*, ISBN 978-604-334-955-9
- GSO & UNFPA, 2021. *Người cao tuổi Việt Nam, phân tích từ điều tra biến động dân số và kế hoạch hóa gia đình năm 2021*
- Lasrado L.A. (2013), “Crowdfunding in Finland - A new Alternative Disruptive Funding Instrument for Business”, TAMPERE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY, Master's Degree Programme in Industrial Engineering and Management, available at: <http://dspace.cc.tut.fi/dpub/bitstream/handle/123456789/21784/Lasrado.pdf?sequence=3>.
- Maritz, A., et al. 2019. *Entrepreneurship and self-employment for mature-aged people*. Australian Journal of Career Development Volume 30, Issue 1, <https://doi.org/10.1177/1038416220978971>
- Ngân hàng Chính sách Xã hội, 2019. *Quyết định phê duyệt chính sách đặc thù hỗ trợ phát triển kinh tế - xã hội vùng dân tộc thiểu số và miền núi giai đoạn 2017- 2020*
- Ngân hàng Chính sách Xã hội, 2019. *Công văn số 866/NHCS-TDNN về việc nâng mức cho vay và thời hạn cho vay tối đa*
- Quốc hội, 2009. *Luật số 39/2009/QH12 của Quốc hội: LUẬT NGƯỜI CAO TUỔI*
- Quốc hội, 2017. *Luật số 04/2017/QH14 ngày 12/6/2017 Luật hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa.*
- Quốc hội, 2020. *Luật số 61/2020/QH14 ngày 17/6/2020 Luật đầu tư*
- Quốc hội, 2013. *Luật số 38/2013/QH13 ngày 16/11/2013 Luật Việc làm*
- OECD, 2016. *Institutions and entrepreneurship: Empirical evidence for OECD countries*. Entrepreneurial Business and Economics Review 2021, Vol. 9, No. 2, doi 10.15678/EBER.2021.090208
- OECD, 2020. *OECD SME and entrepreneurship outlook 2021*, ISSN: 29599504 (online) <https://doi.org/10.1787/8d707502-en>
- Thủ tướng chính phủ, Quyết định số 844/QĐ-TTg ngày 18/5/2016 quyết định về việc phê duyệt đề án “Hỗ trợ hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo quốc gia đến năm 2025”
- Thủ tướng Chính phủ, 2022. *Quyết định số 90/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ: Phê duyệt Chương trình mục tiêu quốc gia giảm nghèo bền vững giai đoạn 2021 - 2025*
- UNCTAD, 2013. *New approaches to SME and entrepreneurship finance: Broadening the range of instruments*. Final report, CFE/SME(2013)7/FINAL
- World Health Organization (2011) *Definition of an Older or Elderly Person*. WHO. <http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html>
- WTO, (2017). *Báo cáo nghiên cứu cơ chế hỗ trợ doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo, kinh nghiệm quốc tế- Đề xuất giải pháp cho Việt Nam*.